

entenia el mateix, car els diacrítics poden venir d'un copista (incloent-hi l'autor mateix si els ajornà en les notes de camp); hi ha després *yäläqa* en Abenalbéitar († 1248), i els mss. del nostre Abenbeklariš (c. 1106) porten uns *argiläqa* i altres *yüläqa*. Tots ells fan constatar que són formes romàniques. Dozy, *Gloss.*, 371-2, i Simonet (s. v. *yulaca*), neguen decididament que aquestes formes siguin d'origen aràbic, i Dozy fa constatar que no tenen res a veure amb *gäulaq* (nom d'unitat *gäulaqa*), que s'ha usat com a nom aràbic de la mateixa planta. En canvi, M-Lübke, decidint-se a favor de la magra autoritat arabística d'Antoine Thomas (*Mélanges d'Ét. Fr.*, p. 18), fa venir *argelac*, *-aga*, *aliaga*, i tota la família, de l'ar. *gäulaq*, afegint que des del punt de vista romanístic no interessa saber si *gäulaq* és un mot autòcton o importat en àrab (RFE XI, 17-18; REW, 3946). No crec que hi hagi ja ningú capaç de subscriure aqueixa estranya i despreocupada afirmació, car *gäulaq* podria ser hispanisme en àrab, i això és justament el que intentem indagar.

Observem primerament que l'*Ulex europaeus*, la varietat més típica d'argelaga, és una planta essencialment pròpia del Centre i Oest d'Europa, per bé que també s'estengui a alguns punts d'Àfrica però només en el Nord-oest d'aquest continent; mal podia, doncs, tractar-se d'un antic mot portat d'Àrabia. Augmenten la sospita l'estructura quadrilítera del mot, i la manca de paraules emparentades dins el lèxic aràbic. Sens dubte *PAlc.* i l'anònim de c. 1100 oposen *gäulaq* com a mot aràbic a les formes romàniques *aliaga* o *yäläqo*, i l'Idrissi (1154) l'usa en el seu àrab (Dozy, *Suppl.* 1, 209b); però amb tot això gairebé no sortim d'Espanya, perquè l'Idrissi era de Ceuta i també va viure part deçà de l'Estret. Ja té més força que *gäulaq* figuri en un diccionari purista d'autor oriental, com ho és el *Qamûs* del Firuzabadî (c. 1400), però tampoc això no és una prova decisiva tractant-se d'una planta desconeguda a l'Orient, i no oblidem que el *Qamûs* és una refosa d'altres dos diccionaris, un d'ells format per l'espanyol Abensida († 1066), nascut i format a Múrcia. El fet que Lane (490b), Dieterici, etc., l'ometin totalment, indica que aquests grans arabistes el consideraven mot essencialment no aràbic, i més aviat confirma la sospita que vingués d'Abensida (inútil dir que no té res a veure amb l'arrel àr. *g-w-l* '[anar] entorn', 'sospesar', car al capdavant una sufixació en *-aq* seria impossible en àrab).

Doncs, *gäulaq* és un mot estrany a l'àrab normal, i encara que resultés que en àrab no és de procedència romànica sinó antic en la llengua, sempre topàriem amb la dificultat fonètica que hi ha per treure'n el cast. *aliaga* o *aulaga*, i fins el cat. i oc. *argelac*, *-laga*: l'*ay* aràbic no pot donar *e* catalana o occitana (donaria *au* o bé *o*); *gäulaqa* > *aulaga* fóra encara més difícil, com sigui que el *g* aràbic no es perd mai; i per a *aliaga*, que M-L. volia primer explicar com a dissimilació d'un **alilaga*, sense donar compte de la caiguda del *g*, més tard va reconèixer que és una forma obscura, segurament en adonar-se que no hi ha casos de pèrdua dissimilatòria de la *-l-* quan aquesta conso-

nant és intervocàlica.

És ben sabut que *-aga* és un sufix col·lectiu de noms de planta: sufix, si es vol, d'origen obscur, però en tot cas europeu, generalment hispànic, del qual un origen ibèric ha estat postulat i se n'han assenyalat repetidament moltes afinitats basques;⁹ ultra els infinits col·lectius bascos formats amb aquest sufix (del tipus d'*arteaga* 'alzinar', *arte* 'alzina'), n'hi haurà prou amb recordar el gascò *touyaga* (*-ago*), altre nom de l'argelaga, que deriva del tipus *toyo* o *tojo*, avui regnant a tot el Nord-oest i Ponent de la Península; en plantes que creixen amatissades com l'argelaga és fàcil que el col·lectiu es converteixi en el nom de la planta mateixa.

Vet aquí, doncs, com vaig arribar a la conclusió que totes les formes del nostre mot han de remuntar a un ibèric o proto-basc **AÏEL-AGA* (també hauria pogut ser **AGELAGA*), d'on, per una banda, en castellà **ayilaga*, que és la forma encara conservada com *ailaga* en el text citat de mj. S. XVI, i després amb metàtesi *aliaga*. I en català, per altra banda, **argelaga*, amb la sabuda intrusió de l'article aràbic, freqüentíssima en mots d'aquesta mena (*almeïlla*, *altamisà*, *alborça*, *alvarca*, *aljàmia*, *almirall*, *aufpany*, etc.); i és aquest el que per dissimilació va passar a *argelaga*, o bé, a l'alternativa *angelaga*.

Aquesta és una variant massa sovint negligida: la veiem ja en velles còpies de pastorets («guirlandos») de la zona Xúquer-Gandia: «pastorets de la muntanya / feu-me llenya, que tinc fret; / no me la feu d'anjelagues, / feu-me-la de romerets», a Favareta, i igual a la Font d'En Carròs amb la lleu variant *anjilagues* (BRAE XVIII, 152), i *angilaga*, *angilaguets*, usa l'alcoià MGadea (*T. del Xè* 1, 405), extensió que confirma J. G. M., ampliant-la encara fins a Pego (1955); en realitat els meus viatges m'han permès després sentir-la no sols a Alzira i Vilallonga de l'Assafó, i a la zona entre Gandia i Albalida (Bàrxeta, Llútxent), sinó fins més enllà de Xàtiva —a Canals— i més al Nord del Xúquer, a tota la vall d'Alcalans (Llombai, Toris) i, pel migjorn, la seva àrea arriba fins a la Marina —Xàbia, Fageca, a la V. d'Ebo *ang-* i *arg-* i degué acostar-se a Alacant, car d'això sortí evidentment *ançigála*, amb metàtesi, que vaig anotar a Benimantell (1963);¹⁰ altrament a Castell de Castells i al Segre Mitjà: *ançelágra* o *ançelágra* a Tost i a Alinyà (a Castellàs ja *arçeláges*).

L'explicació de les variants castellanes i hispano-aràbigues amb *u* sembla trobar-se en un encreuament que el mot mossàrab degué sofrir amb un mot verament àrab: **ulláiq* 'esbarzer', aquest sí verament semític i aboriginal en la llengua, però que també fou usat, naturalment, entre els moros i mossàrabs espanyols: se'n serveix el mateix anònim mossàrab sevillà de c. 1100 publicat per Asín (p. ex. a la p. 185): el seu «nomen unitatis», **ulláiq*, contaminant el romànic mossàrab (*ayeláqa* el convertiria en **ayulaga* o *yuláqa* (segons l'afèresi del tipus tan corrent, p. ex. mossàr. *bucasta* < *avucasta*); i en **ayulaga* la *-y-* es perdé, com era corrent en mossàrab en tals combina-